

Tulemusvaldkond	Sotsiaalne kaitse (SK)
Tulemusvaldkonna eesmärk	Sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähenemine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus
Valdkonna arengukava	Heaolu arengukava 2016–2023 (HEA) ¹
Programmi nimi	Sotsiaalkindlustuse programm (SK01)
Programmi eesmärk	Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud
Elluviimise periood	2019–2022
Peavastutaja	Sotsiaalministeerium (SoM)
Kaasvastutajad	Sotsiaalkindlustusamet (SKA), Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus (TEHIK)

Sissejuhatus

Sotsiaalkindlustuse programm on üks sotsiaalse kaitse ja tööturu tulemusvaldkondi ühendava heaolu arengukava 2016–2023 eesmärkide saavutamiseks seotud programmidest, mis panustab otseselt arengukava II alaeesmärgi saavutamisse.

Eesti on vananeva ja väheneva rahvaarvuga riik, kus samal ajal on pikenenud inimeste eluiga ja inimesed elavad kauem tervena. Need trendid tõstatavad küsimused – kuidas rahuldada majanduse ja tööturu vajadusi ning tagada ühtlasi inimeste heaolu kasv ja sotsiaalkaitsesüsteemi jätkusuutlikkus. Rahvastiku vähenemine ja vananemine mõjutab tööhõive ja sotsiaalkaitse valdkondi peamiselt kolmel viisil.

Esiteks jääb tööturul vähemaks töökäsi, mis tähendab, et rohkem tähelepanu tuleb pöörata teguritele, mis aitavad kindlustada olemasoleva tööjõu osalemise tööturul, sealhulgas selle vastavuse tööturu vajadustele.

Teiseks tekitab rahvastiku vähenemine ja vananemine surve sotsiaalkindlustussüsteemi finantsilisele jätkusuutlikkusele, kuna tööealine elanikkond võrreldes pensioniealistega väheneb oluliselt. Kui 2014. aastal oli ühe pensioniealise inimese kohta ligi neli tööealist elanikku, siis näiteks 2040. aastaks on see suhe prognoosi kohaselt vähenenud kaheni. See tähendab tugevat survet pensionikindlustuse eelarvele ja pensioni suurusele.

Kolmandaks toob rahvastiku vananemine kaasa hoolduskoormuse ja kõrvalabi vajaduse kasvu, mistõttu on järjest rohkem vaja pakkuda inimestele toetavaid sotsiaalteenuseid.

Just nendele probleemidele keskenduvadki heaolu arengukavaga seotud programmid. Käesolev programm keskendub sotsiaalsete riskide korral rakendatavate sotsiaalkaitsemeetmete kättesaadavuse, adekvaatsuse ja jätkusuutlikkuse tagamisele.

¹ Heaolu arengukava 2016–2023 <http://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

Heaolu arengukava 2016–2023

Tööhõive kõrge tase ning pikk ja kvaliteetne tööelu

Sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus

Alaeesmärk 1: Tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist	Alaeesmärk 2: Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud	Alaeesmärk 3: Inimeste võimalused iseseisvalt toime tulla, kogukonnas elada ning ühiskonnaelus osaleda on tänu efektiivsele õiguskaitsele ja kvaliteetsele kõrvalabile paranenud	Alaeesmärk 4: Naistel ja meestel on võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus kõigis ühiskonnaelu valdkondades

Seos heaolu arengukava 2016–2023 programmidega:

- **Tööturuprogramm** käsitleb ühisosana mittetöötamise riski ja seeläbi selliseid vaesust ennetavaid teenuseid ja hüvitisi nagu töötuskindlustushüvitis ja töövõimetoetus ning on tervikuna suunatud inimeste tööelus osalemise toetamisele aktiivsete tööturuteenuste pakkumisega, kuna töö on parim viis vaesusesse sattumise vältimiseks.
- **Hoolekandeprogramm** käsitleb ühisosana eakate ja puuetega inimeste teenuste ning toetuste integratsiooni ja ohvritele suunatud hüvitisi.
- **Soolise võrdõiguslikkuse programm** tegeleb sooliste stereotüüpidega ning naiste ja meeste majandusliku sõltumatuse toetamisele, sh soolise palgalõhe vähendamisega. Sooline palgalõhe mõjutab ka palgast sõltuvaid hüvitisi nt pensioneid (pensionilõhe). Elanikkonnarühmade võrdlus näitab, et nii absoluutne kui ka suhteline vaesus ohustavad Eestis enam naisi, mistõttu on toetuste ja hüvitiste skeemide väljatöötamisel ning arendamisel on väga oluline arvestada, kuidas need mõjutavad eri soost inimesi.

Seos teiste arengukavadega:

- **Laste ja perede arengukava 2012–2020** hõlmab perehüvitisi, mis aitavad katta laste kasvatamise kulusid, ja puudega lapse toetust, mis on osa puudega inimeste sotsiaalsete toetuste seaduse alusel makstavatest toetuste paketist.
- **Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020** käsitleb mittetöötamise riski ja seeläbi vaesust ennetavatest hüvitistest ajutise töövõimetus hüvitisi.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve

Programmi eesmärk: Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud.

Indikaator			Tegelik tase	2019	2020	2021	2022	
Absoluutse vaesuse määr vanuserühmades 0–17, 18–64 ja 65+, %² <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	0–17	Mehed	3,0% (2017. a)	3,5%	3,4%	3,3%	3,1%	
		Naised	3,4% (2017. a)	3,8%	3,7%	3,6%	3,4%	
		Kokku	3,2% (2017. a)	3,6%	3,5%	3,4%	3,2%	
	18–64	Mehed	5,2% (2017. a)	4,2%	4,2%	4,1%	4,1%	
		Naised	2,8% (2017. a)	3,0%	3,0%	2,9%	2,9%	
		Kokku	4,0% (2017. a)	3,6%	3,6%	3,5%	3,5%	
	65+	Kokku ³	1,6% (2017. a)	0,9%	0,8%	0,7%	0,7%	
	Sügava materiaalse ilmajätuse määr kogu elanikkonnas, %⁴ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>		Mehed	3,7% (2018. a)	3,9%	3,8%	3,8%	3,7%
			Naised	3,8% (2018. a)	3,9%	3,8%	3,8%	3,7%
		Kokku	3,8% (2018. a)	3,9%	3,8%	3,8%	3,7%	

Programmi eelarve*

Eelarve jaotus	2018	2019	Muutus eur	Muutus %	2020	2021	2022
Tulud	1 491 746 000	1 657 848 000	166 102 000	11,1%	1 747 631 000	1 833 075 000	1 919 212 000
Kulud	- 1 839 124 000	- 1 904 964 000	65 840 000	3,6%	- 2 022 087 000	- 2 131 372 000	- 2 240 615 000
<i>sh välisloetused ja kaasrahastus</i>	- 2 228 000	- 1 862 000	- 366 000	-16,4%	- 1 767 000	- 233 000	- 68 000
Investeeringud	- 289 000	0	- 289 000	- 100,0%	0	0	0
<i>sh välisloetused ja kaasrahastus</i>	- 289 000	0	- 289 000	- 100,0%	0	0	0
Mitterahalised kulud	- 2000	- 2000	0	0,0%	- 2000	- 2000	- 2000

* Detailne iga teenuse eelarve ja muutus võrreldes 2018. aastaga on toodud programmi rahastamiskavas.

Programmi 2019. aasta tuludes kajastatakse sotsiaalmaks riikliku pensionikindlustuse vahenditeks 1 655 676 000 eurot, liikluskindlustuse regressid 310 000 eurot, välisvahendid 1 862 000 eurot, sh tegevusteks „Enim puudust kannatavatele inimestele toiduabi ostmine ja jagamine“ 1 519 000 eurot, „Toiduannetuste kogumine ja jagamine“ 150 000 eurot, „Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine“ 110 000 eurot, ja struktuurivahendite horisontaalseks tehniliseks abiks 83 000 eurot.

Teenuste maksumus kujuneb teenuse osutamisega seotud otsestest kuludest (nt inimestele suunatavatest toetustest või teenuskohtade ülalpidamisest) ja teenuse osutamisega seotud

² Näitab nende inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused.

³ Soolist löiget pole valimi piirangute tõttu võimalik välja tuua.

⁴ Näitab nende inimeste osakaalu, kes ei saa endale võimaldada vähemalt nelja komponenti üheksast: 1) üüri- ja kommunaalkulude tasumist, 2) kodu piisavalt soojana hoidmist, 3) ettenägematuid kulutusi, 4) üle päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldava toidu söömist, 5) nädalast puhkust kodust eemal, 6) autot, 7) pesumasinat, 8) värvitelerit, 9) telefoni. Sügava materiaalse ilmajätuse määr ei kirjelda seega üksnes sissetulekuvaesust, vaid laiemat materiaalselt toimetulekut.

kaudsetest kuludest (teenust osutava asutuse personali ja majandamiskuludest). Struktuurivahenditest rahastatavate teenuste puhul on eraldi välja toodud see osa teenuse otsekulust, mida finantseeritakse struktuurivahenditest.

Investeeringute eelarve kajastatakse programmi, meetme ja tegevuse tasemel. Programmide teenuste hinnas sisaldub põhivara kulum. Teenuse hindades kajastatakse põhivara kulum seetõttu, et kanda investeering kuluks soetatava põhivara kasuliku eluea jooksul. Põhivara kulum kajastatakse programmi, meetme ja tegevuse tasemel mitterahalistes kuludes.

Olukorra lühianalüüs

Eesti on vananeva ja väheneva rahvaarvuga riik, kus samal ajal on pikenenud inimeste eluiga ja inimesed elavad kauem tervena. Arvestades 5–14-aastaste ja 55–64-aastaste inimeste arvu suhet rahvastikus, lahkub eeloleval kümnendil Eesti tööturult hinnanguliselt rohkem inimesi, kui sinna siseneb. Analüüside kohaselt on 2024. aastaks Eestis peaaegu 50 000 tööealist inimest vähem. See tekitab surve hõivatutele, et rahuldada tööjõuturu vajadused ja kindlustada adekvaatne sotsiaalse kaitse tase. Järjest rohkem tuleb tähelepanu pöörata sotsiaalkindlustussüsteemi finantsilise jätkusuutlikkuse küsimusele, millest lähtuvalt on algatatud mitu reformi, sh töövõimereform ja pensionireform.

Majanduslike toimetulekuraskuste ulatust ühiskonnas kirjeldatakse vaesuse, eeskätt absoluutse vaesuse ning laiemalt materiaalse ilmajätuse näitajate kaudu. Allpool absoluutse vaesuse piiri (ehk arvestusliku elatusmiinimumi) elas 2017. aastal 3,4% Eesti elanikest ehk hinnanguliselt 44 000 inimest.⁵ Sügava materiaalse ilmajätuse määr koguelanikkonnas oli 3,8% (ca 50 000 inimest)⁶. Suhtelises vaesuses ehk allpool suhtelise vaesuse piiri elas 2017. aasta andmetel 22,6% Eesti elanikest ehk 295 000 inimest. Elanikkonnarühmade võrdlus näitab, et nii absoluutne kui ka suhteline vaesus ohustavad Eestis enam naisi, puudega inimesi ja töötuid. Suurim on sealjuures just töötute vaesusrisk. Vanemaealiste, s.o 65-aastaste ja vanemate inimeste suhtelise vaesuse risk tervikuna on küll oluliselt suurem võrreldes koguelanikkonnaga, kuid absoluutses vaesuses elavate vanemaealiste osakaal võrreldes koguelanikkonnaga on väiksem.

Aastatel 2019–2022 soovitakse keskenduda absoluutse vaesuse olulisele vähendamisele – leibkonnaliikmetele peaks olema tagatud sissetulek vähemalt arvestusliku elatusmiinimumi ulatuses leibkonnas. Vaesuse ennetamiseks on riiklikud sotsiaalkindlustushüvitised, mis tagavad sissetuleku mittetöötamise perioodidel või arvestavad suurenenud kuludega. Kui inimene siiski vaesusesse satub, on selle leevendamiseks sotsiaalabipõhine miinimumsissetuleku skeem ehk toimetulekutoetus.

Eestis on sotsiaalkindlustushüvitiste, sh pensionide ja riiklike toetustega tagatud sotsiaalne kaitse erinevate riskide korral kogu elukaare ulatuses. Samas on osad olemasolevad sotsiaalkindlustushüvitised ja riiklikud toetused inimese vaesusest väljatoomiseks ebapiisavad. Samuti ei piisa ainult rahalistest toetusmeetmetest, et kindlustada inimeste majanduslik toimetulek ja ennetada vaesust. Materiaalse puuduse korral makstakse inimesele või tema leibkonnale toimetulekutoetust. Toimetulekutoetuse maksmine on administratiivselt kulukam kui kindlustushüvitiste maksmine ning sellega kaasnevad aktiivsuslõksud. Toimetulekupiiri arvutamise meetodikat ei ole seaduse tasandil kirjeldatud ja seega sõltub toimetulekupiiri suurus vaid poliitilistest otsustest. Viimastel aastatel on toimetulekupiiri suurus siiski katnud ära elatusmiinimumi kulukomponentide (v.a kulud eluasemele) maksumuse. Eluasemekulud võetakse toimetulekutoetuse määramisel eraldi arvesse.

Sotsiaalkindlustust rahastatakse suures ulatuses sotsiaalkindlustusmaksetest, peamiselt sotsiaalmaksust. Eesti sotsiaalkaitse süsteemi iseloomustab teiste riikidega võrreldes väike sotsiaalkaitse kulude osatähtsus SKP-s ja rahaliste hüvitiste domineerimine teenuste üle. Näiteks oli 2016. aastal Eurostati andmetel Eesti sotsiaalkaitse hüvitistele⁷ tehtud kulude osakaal SKP-s

⁵ Absoluutse vaesuse piir ehk arvestuslik elatusmiinimum oli 2017. aastal 207,23 eurot

⁶ Näitab nende inimeste osakaalu, kes ei saa endale võimaldada vähemalt nelja komponenti üheksast: 1) üüri- ja kommunaalkulude tasumist, 2) kodu piisavalt soojana hoidmist, 3) ettenägematuid kulutusi, 4) üle päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldava toidu söömist, 5) nädalast puhkust kodust eemal, 6) autot, 7) pesumasinat, 8) värvitelerit, 9) telefoni. Sügava materiaalse ilmajätuse määr ei kirjelda seega üksnes sissetulekuvaesust, vaid laiemat materiaalselt toimetulekut.

⁷ EL-is kasutatakse sotsiaalkaitse kulude hindamisel kokkulepitud meetodikat (ESSPROS). Sotsiaalse kaitse kogukulutused moodustuvad sotsiaalhüvitistest ja toetuste jagamise süsteemi ülalpidamise halduskuludest, sotsiaalhüvitised omakorda jagunevad rahalisteks hüvitisteks (hüvitiste ja toetustena makstud summad) ja mitterahalisteks hüvitisteks (sotsiaalteenuste osutamiseks kulunud raha).

kokku 16,4%, rahalised hüvitised moodustasid SKP-s 11,3% ja mitterahalised hüvitised vaid 5,1%. Võrdlusena, näiteks Rootsis oli sotsiaalkaitse hüvitiste osakaal SKP-s kokku 29,0%, rahalised hüvitised moodustasid 15,3% ja mitterahalised 13,8% SKP-s. OECD riikide keskmine sotsiaalkulutuste osakaal SKP-s on 21% ringis⁸. Seda arvestades tuleb tagada meetmete kuluefektiivsus, mis tähendab ennekõike, et skeem annab vaesuse vähendamisel vähimate kuludega parima efekti. Samuti tähendab see skeemide administreerimise efektiivsust (skeemide lihtsus ja vähene arv erandeid).

Sotsiaalkaitseüsteemi arendamisel on oluline silmas pidada, et meetmed toetaksid inimeste osalemist tööturul ning ei soodustaks sealt enneaegset lahkumist. See eeldab töötamist motiveerivaid hüvitiste ja toetuste skeeme ning aktiveerivate teenuste seostatust rahaliste hüvitiste maksmisega.

Sotsiaalsed siirded ehk rahalised toetused ja hüvitised (sh pensionid) kokku vähendasid 2017. aastal elanikkonna absoluutset vaesust ligi 85% ulatuses (19,4 protsendipunkti võrra) ehk ilma rahaliste toetuste ja hüvitisteta oleks absoluutses vaesuses elanud hinnanguliselt 22,8% Eesti elanikest. Ka mõju suhtelise vaesuse vähenemisele on oluline – 2017. aastal vähendasid sotsiaalsed siirded, sh pensionid, elanikkonna suhtelise vaesuse määra ligi 41% võrra (15,9 protsendipunkti). Erinevatest sotsiaalsete siirete liikidest vähendab elanikkonna vaesust enim vanaduspension. 2016. aastal vähendas vanaduspension kogu elanikkonna absoluutset vaesust 15,0 protsendipunkti (82%) võrra ja suhtelist vaesust 10,4 protsendipunkti (33%) võrra. Vanaduspensionil on suurim mõju 65-aastaste ja vanemate elanike vaesuse näitajatele, kuna nende jaoks on vanaduspension üldjuhul peamine sissetulekuallikas.

Arvestades Eesti tööealiste inimeste arvu vähenemist ning töötasude suurt erinevust, mis kandub tulevikus pensionitesse, vajab pensioniskeem muudatusi, mille põhisuunad kinnitas valitsus 2017. aastal. Lisaks on pensioniskeemis arvukalt eriskeeme, mis võimaldavad varasemat pensionile jäämist ja kõrgemat pensioni võrreldes tavapensioniga. Nende skeemide reformimine aitab kaasa ebavõrdse kohtlemise vähenemisele pensioniskeemis, toetab tööhõive kasvu ning aitab tagada pensioniskeemi finantsilist jätkusuutlikkust.

Puudega inimeste toetuste maksmine ning neile teenuste osutamine pole hästi integreeritud. Riik maksab puudega inimestele iseseisva toimetuleku, sotsiaalse lõimumise ja võrdsete võimaluste toetamiseks ning õppimise ja töötamise soodustamiseks eri toetusi mitme asutuse kaudu (mh Sotsiaalkindlustusamet, Eesti Töötukassa, Eesti Haigekassa, kohalikud omavalitsused). Tuleb analüüsida, kas konkreetsetes olukorras tagab selle riski vastu kõige parema kaitse hüvitise maksmine või saavutatakse paremaid tulemusi teenuste pakkumisega.

Suureneb inimeste piiriülene liikumine: tööle ja elama siirdutakse nii Euroopa Liitu kui ka väljapoole. Sotsiaalkindlustuse kontekstis tekitab piiriülene liikumine küsimuse väljateenitud õiguste tagamisest: inimesed peavad saama oma õigusi realiseerida ka siis, kui nad otsustavad teise riiki tööle või elama minna. Õiguste tagamiseks rakendatakse sotsiaalkindlustusalast koordineeritud Euroopa Liidu riikidega. Eestis väljateenitud vanaduspensionid ja toitjakaotuspensionid eksporditakse alates 2018. aastast ka kolmandatesse riikidesse. Täiendava meetmena sõlmitakse sotsiaalkindlustusalaseid lepinguid kolmandate riikidega, mis valdavas osas puudutavad pensione.

⁸ Social spending, OECD <https://data.oecd.org/social-exp/social-spending.htm>

Meede 1.1. Hüvitiste maksmine, skeemide arendamine ja inimeste piiriülest liikumist arvestava sotsiaalkindlustussüsteemi kujundamine

Indikaator		Tegelik tase	2019	2020	2021	2022
Absoluutse vaesuse määr töötavate inimeste seas, %⁹ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	Mehed	2,1% (2017. a)	1,4%	1,4%	1,4%	1,4%
	Naised	1,2% (2017. a)	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%
	Kokku	1,7% (2017. a)	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%
Absoluutse vaesuse määr mittetöötavate inimeste seas, %¹⁰ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	Mehed	9,7% (2017. a)	7,6%	7,6%	7,5%	7,2%
	Naised	4,0% (2017. a)	4,4%	4,4%	4,3%	4,1%
	Kokku	6,2% (2017. a)	5,6%	5,6%	5,5%	5,3%
Absoluutse vaesuse määr puuetega inimeste seas, %¹¹ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	Kokku	1,6% (2016. a)	0,6%	0,4%	0,3%	0,3%
50–74-aastaste tööhõive määr, %¹² <i>Allikas: Eesti tööjõu-uuring, Statistikaamet</i>		57,3% (2017. a)	54,6%	54,7%	54,9%	55,3%
Mittetöötavate pensionäride ja hõivatute suhtarv¹³ <i>Allikas: Sotsiaalkindlustusamet, Statistikaameti Eesti tööjõu-uuring, Sotsiaalministeeriumi arvutused</i>		44 (2016. a)	42,5	42,0	41,5	41,0

Tegevus 1.1.1. Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine

Indikaator	Tegelik tase	2019	2020	2021	2022
Sotsiaalkindlustuspoliitika on kujundatud ja elluviimine korraldatud <i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>	jah	jah	jah	jah	jah

57 Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja selle elluviimise korraldamine (SoM)

Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamiseks tegeletakse kehtivate sotsiaalkindlustusskeemide rakendamisega seotud küsimuste lahendamiseks. Samal ajal arendatakse efektiivselt vaesust ennetavaid ja aktiivset tööturul osalemist soodustavaid sotsiaalkindlustusskeeme, sealhulgas:

⁹ Näitab nende 18–64-aastaste inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused. Hõiveseisund – hõiveseisund, mis iseloomustas isikut aastas enam kui kuuel kuul. Töötav sisaldab nii palgatöötajaid kui ettevõtjaid.

¹⁰ Näitab nende 18–64-aastaste inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused. Hõiveseisund – hõiveseisund, mis iseloomustas isikut aastas enam kui kuuel kuul. Mittetöötavad sisaldab nii töötuid, vanaduspensionäre kui muid mitteaktiivseid.

¹¹ Näitab nende inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused. Hõiveseisund – hõiveseisund, mis iseloomustas isikut aastas enam kui kuuel kuul. Mittetöötavad sisaldab nii töötuid, vanaduspensionäre kui muid mitteaktiivseid. Soolist lõiget pole valimi piirangute tõttu võimalik välja tuua.

¹² Näitab tööga hõivatud inimeste osatähtsust 50–74-aastasest rahvastikust.

¹³ Näitab mittetöötavate pensionäride (vanaduspension, ennetähtaegne vanaduspension, soodustingimustel pension, väljateenitud aastate pension ja eripension) suhtarvu hõivatutesse.

- koostatakse puudega inimeste toetuste ja teenuste süsteemi ajakohastamiseks lahendusteede pakett ning alustatakse selle elluviimiseks vajalike analüüside ja arendustegevustega;
- lähtutakse põhimõttest, et sotsiaalkindlustuskeemid peaksid ennetama sotsiaalabi saamise vajadust ning vastama Euroopa sotsiaalharta ja sotsiaalkindlustuskoodeksi standarditele. Kindlustushüvitiste miinimumsuurus on praegu liiga väike, et ennetada vaesusesse sattumist. Samal ajal oleks otstarbekas viia sissetulekuta või väikese sissetulekuga isikutele makstavad toetused (töötutoetus, rahvapension jms) ühtsetele alustele;
- toimetulekupiiri sidumine elatusmiinimumiga.

Selleks, et tagada tulevikus piisava suurusega riiklik pension (I ja II sammas) vähemalt 15 aastat töötanud inimestele, seotakse alates 2027. aastast pensioniiga oodatava elueaga ja täiendatakse I samba pensionivalemit. Muu hulgas analüüsib sotsiaalministeerium koostöös rahandusministeeriumiga 2022. aastaks võimalikke pensioniindeksi muudatusi.

Ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks pensioniskeemis:

- töötatakse välja soodustingimustel vanaduspensionide seaduse ja väljateenitud aastate pensionide seaduse muudatuste pakett nende pensionide järkjärguliseks kaotamiseks, kuna pensioni saamise tingimused ei vasta enam algele eesmärgile;
- rakendatakse eriseadustes sätestatud pensionide muudatused nende jõustumisel .

Inimeste väljateenitud õiguste realiseerimiseks ja Euroopa Liidu piirides vaba liikumise toetamiseks:

- osaletakse Euroopa Liidu sotsiaalkindlustuse koordinatsioonimääruse muutmise eelnõu läbirääkimistel Euroopa Nõukogu sotsiaalküsimuste töögrupis;
- jätkatakse Valgevenega sõlmitava sotsiaalkindlustuslepingu ratifitseerimisprotsessi;
- jätkatakse pooleliolevaid läbirääkimisi Aserbaidžaaniga ja Ameerika Ühendriikidega;
- peetakse läbirääkimisi Ukraina, Venemaa, Kanada ja Moldovaga kehtivate lepingute muutmiseks (töövõimereformi rakendamise aspektist);
- käivitatakse elektrooniline andmevahetuskanal EESSI kiiremaks piiriüleste sotsiaalkindlustusjuhtumite menetlemiseks Euroopa Liidu, Šveitsi ja Euroopa Majandusühenduse riikidega.

270 Võimekuse loomine EL-i elektroonilise sotsiaalkindlustusalase andmevahetussüsteemiga liitumiseks (EESSI) (TEHIK)

Paigaldatakse riistvaraline ja tarkvaraline infrastruktuur, valideeritakse seotud asutuste vastavus EESSI organisatsioonilistele ja turvanõuetele ning käivitatakse protseduurid EESSI andmevahetusteenuse jätkusuutlikuks pakkumiseks.

271 Eesti integreerimine EL-i elektroonilisse sotsiaalkindlustusalasesse andmevahetussüsteemi (EESSI) (SKA)

Inimeste piiriüleisel liikumisel on vajalik andmevahetus riikide vahel isiku töötamise, elamise, staažide, pereliikmete jne kohta, et tagada sotsiaalkindlustusmaksete ja hüvitiste korrektne maksmine. Alates 2017. aasta juulist algas üleminekuperiood elektroonilise andmevahetussüsteemi kasutuselevõtuks. Elektrooniline andmevahetus hakkab toimuma perehüvitiste, pensionite ja kohaldatava õiguse valdkonnas.

Tegevus 1.1.2. Pensionide, toetuste ja hüvitiste väljamaksmine

Indikaator	Tegelik tase	2019	2020	2021	2022
65-aastaste ja vanemate elanike suhtelise vaesuse määr, %	47,5% (2017. a)	jääb samale tasemele või väheneb	jääb samale tasemele või väheneb	jääb samale tasemele või väheneb	jääb samale tasemele või väheneb

<i>Allikas: Statistikaamet, Eesti Sotsiaaluuring</i>					
Puuetega inimeste toetuste mõju 18–64-aastaste puuetega inimeste absoluutse vaesuse vähendamisele, % <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti Sotsiaaluuring, Sotsiaalministeeriumi arvutused</i>	39,5% (2016. a)	jääb samale tasemele või suureneb	jääb samale tasemele või suureneb	jääb samale tasemele või suureneb	jääb samale tasemele või suureneb
Eesti keskmise brutovanaduspensioni suhe keskmisesse brutopalka <i>Allikas: Statistikaamet, Sotsiaalkindlustusamet, Sotsiaalministeeriumi arvutused</i>	33 (2017. a)	34	34	34	34
Rahvapensioni suhe keskmisesse brutopalka <i>Allikas: Statistikaamet, Sotsiaalkindlustusamet, Sotsiaalministeeriumi arvutused</i>	14 (2017. a)	15	15	15	15
Lepingute alusel pensioni saajate arv kokku¹⁴ <i>Allikas: Sotsiaalkindlustusamet</i>	15 294 (2016. a)	15 850	16 150	16 450	16 750
Välismaal elavad isikud, kes saavad lepingute ja siseriikliku õiguse alusel Eesti pensioni¹⁵ <i>Allikas: Sotsiaalkindlustusamet</i>	9854 (2016. a)	12 600	13 550	14 500	15 450

181 Riikliku vanaduspensioni ja soodustingimusel vanaduspensioni saamine (SKA)

Pension on sotsiaalkindlustushüvitis vanaduse, töövõimetuse ja toitja kaotuse korral. Pensionisüsteemi eesmärk on tagada pensionile läinud inimesele igakuine sissetulek, mis sõltub tema varasemast panustamisest skeemi. Vanaduspensioni saamiseks peab olema jõudnud vanaduspensioniiikka ja täidetud vajalik pensionistaaž. 1. jaanuarist 2017 hakkas vanaduspensioniiiga järk-järgult tõusma, jõudes 2026. aastaks 65 eluaastani. Vanaduspensioniiiga suureneb vastavalt sünniaastale. Soodustingimustel vanaduspensionide seadus annab õiguse jääda enne vanaduspensioniiiga pensionile isikutel, kes on töötanud tervist kahjustavatel või raskete töötingimustega töödel või kes on teinud sellist tööd, millega kaasneb enne vanaduspensioniiikka jõudmist kutsealase töövõime kaotus või vähenemine. Õigus pensionile on kas viis või kümme aastat enne vanaduspensioniiiga, mõnel juhul vanusenõudeta staažinõude täitumisel.

236 Väljateenitud aastate pensioni saamine (SKA)

Õigus väljateenitud aastate pensionile on töötajatel, kes teevad sellist tööd, millega kaasneb enne vanaduspensioniiikka jõudmist töövõime kaotus või vähenemine, mis takistab selle töö jätkamist. Väljateenitud aastate pensionile on õigus:

- politseiametnikel, päästeteenistujatel ja vanglaametnikel;
- mõne kategooria tsiviillennundustöötajatel ja katselenduritel;
- allmaa- ja pealmaa(mäe)töödel töötajatel;
- mere- ja jõelaevastiku ning kalalaevastiku laevade ujuvkoosseisu mõnedel kutsealadel ja ametikohtadel töötajatel;
- tekstiilitööstuse töötajatel;

¹⁴ Näitab kolmandate riikidega sõlmitud sotsiaalkindlustuslepingute mõju nii Eestis elavatele inimestele, kes saavad välismaalt pensioni, kui ka välismaal elavatele inimestele, kes saavad Eestist pensioni.

¹⁵ Näitab Eesti pensioniõiguse (nii kolmandate riikidega sõlmitud sotsiaalkindlustuslepingute kui ka riigisisese õiguse alusel eksporditavate pensionide) kasutatavust välisriikides elavate isikute poolt.

- asenduskodude, erivajadusega inimeste õppeasutuste ja haigete laste asutuste pedagoogidel;
- riigi-, munitsipaal- ja eraetendusasutuse, sihtasutusena tegutseva etendusasutuse ja rahvusooperi teatud kategooriate artistidel;
- inimese immuunpuudulikkuse (aidsi) viirusega nakatunud meditsiinitöötajatel;
- linnasiseste regulaarlinide ühissõidukite juhtidel.

Teenuse õiguslik alus tuleneb väljateenitud aastate pensionide seadusest (VAPS).

237 Riikliku töövõimetuspensioni saamine (SKA)

Töövõimetuspensioni saavad inimesed, kellel on ekspertiisiotsus töövõimetuse kohta ehk inimene ei ole võimeline tööga elatist teenima või see on raskendatud. Töövõime kaotus võib olla kas täielik (100%) või osaline (10–90%). Töövõimetuspensioni makstakse 40–100%-lise töövõimekaotuse korral. Seoses töövõimereformi käivitumisega ei lisandu alates 1. juulist 2016 enam uusi töövõimetuspensione ning alates 1. jaanuarist 2017 hindab töövõimet ja maksab töövõimetoetust Eesti Töötukassa. Töövõimetuspensioni maksmise õiguslik alus tuleneb riikliku pensionikindlustuse seadusest (RPKS).

238 Riikliku toitjakaotuspensioni saamine (SKA)

Toitjakaotuspensionile on õigus toitja surma korral tema ülalpidamisel olnud perekonnaliikmetel. Lapsele, vanemale või lesele määratakse pension sõltumata sellest, kas ta oli toitja ülalpidamisel või mitte. Õiguse riiklikule toitjakaotuspensionile sätestab riikliku pensionikindlustuse seadus. Lapsel on õigus toitjakaotuspensionile kuni 18-aastaseks saamiseni, õppimise korral kuni 24-aastaseks saamiseni. Lesel on õigus toitjakaotuspensionile üksnes siis, kui ta ei tööta ja kasvatab toitja kuni 3-aastast last, samuti raseduse ajal, või kui lesk on püsivalt töövõimetu või pensionieas.

182 Rahvapensioni saamine (SKA)

Rahvapensionile on õigus, kui inimene on jõudnud vanaduspensioniiikka, kuid tal ei ole vanaduspensioni taotlemiseks vajalikku pensionistaaži. Inimene peab olema elanud vahetult enne pensioni taotlemist vähemalt viis aastat Eestis. Rahvapensioni maksmise õiguslik alus tuleneb RPKS-st.

183 Avaliku teenistuja pensionisuurenduse saamine (SKA)

Enne 2013. aasta aprilli jõustunud avaliku teenistuse seaduse muudatust kehtis ametnikele õigus riikliku vanaduspensioni suurendamiseks teenistusstaaži alusel. Pensionisuurendust makstakse nendele inimestele, kellel oli enne seadusemuudatust õigus tekkinud. Pensionisuurenduse maksmist reguleerib avaliku teenistuse seadus.

184 Riigikogu liikme pensioni saamine (SKA)

Õigus parlamendiliikme vanaduspensionile on kuni IX (k.a.) koosseisu Riigikogu liikmel, kes on jõudnud parlamendiliikme vanaduspensioniiikka, tingimusel et tal on vähemalt 25-aastane pensionistaaž ja ta on olnud Riigikogu liige ühes või enamas Riigikogu koosseisus kokku vähemalt kolm aastat. Riigikogu liikme volituste peatumisel tema nimetamise tõttu Vabariigi Valitsuse liikmeks võrdsustatakse tema töötamise aeg peaministri või ministrina Riigikogu liikmena töötamise ajaga. Pensionistaaži arvestatakse teistes riiklikke pensione käsitlevates seadustes sätestatud korras.

239 Pensioniõigusliku staaži ja pensionilisade saamine (SKA)

Pensionistaaž kujuneb inimese eluteel toimunud tegevustest, nagu töötamine õppimine, laste kasvatamine, sõjaväes teenimine. Pensioniõigusliku staaži (kuni 31.12.1998) hulka arvatakse järgmised tegevused:

- töötamine;
- töötamine füüsilisest isikust ettevõtjana, kui maksti sotsiaalmaksu;
- teenistus Eesti Kaitseväes;

- õppimine statsionaarses õppes kutseõppeasutuses, rakenduskõrgkoolis või ülikoolis;
- väikelapse eest hoolitsemine kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni (ühele lapse kasvatajatest);
- lapse kasvatamine vähemalt kaheksa aastat (kaks aastat iga lapse kohta);
- tööhõivetalituse vahendusel tööturukoolitusel osalemine ja aeg, mil said töötu abiraha;
- I grupi invaliidi või alla 18-aastase invaliidist lapse eest hoolitsemine;
- loomeliitude ja kutseühingute liikmena tegutsemine;
- töötamine talus, kui talu oli maksude maksmisest vabastatud;
- tingimisi vabadusekaotusega karistatud isikuna kohustuslikus korras töötamine, vabadusekaotusega paranduslikel töödel töötamine või ravi- ja tööprofülaktooriumis töötamine.

Eestis makstakse järgmisi pensionilisaid:

- pensionilisa laste kasvatamise eest makstakse, kui laps on sündinud ajavahemikus 31.12.1980–31.12.2012 ning inimene on kasvanud last vähemalt kaheksa aastat ning tema eest ei ole arvestatud eelpoolt nimetatud kaheaastast pensioniõiguslikku staaži;
- alates 2018. aastast kõigi enne 2013. a 1. jaanuari sündinud laste eest, keda on kasvatatud vähemalt 8 aastat, makstakse täiendavat pensionilisa;
- pensionilisa represseeritule ja töövõimetule isikule, kes on viibinud kinnipidamiskohas või asumisel (ka seal sündinud lapsed), samuti sõjavangis või II maailmasõja ajal koonduslaagris või getos;
- pensionilisa tuumakatastroofi likvideerijale, töövõimetule isikule, kelle töövõimetus on tekkinud tuumakatastroofi, tuumakatsetuse või aatomielektriijaama avarii tagajärjel;
- pensionilisa päästeteenistujale;
- Vabadussõjast osavõtnu lesele, II maailmasõjast osavõtnule ja Omakaitse liikmele.

Lisaks tehakse kohustusliku kogumispensioni II sambasse täiendavaid makseid kuni 3-aastase lapse kasvatamise eest. Teenuse nr 205 „Lapsevanemate pensioni- ja ravikindlustuskaitse saamine (SKA)“ kulu 2019. aastal on 101 265 000 eurot ja see on kajastatud laste ja perede programmis (PP01)¹⁶.

- 1. jaanuaril 2013 ja hiljem sündinud lapse kasvatamise eest on vanemal, eeskostjal või hooldajal õigus saada riigieelarvest täiendavaid sissemakseid, mille suurus on 4% Eesti keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatavast ühe kalendrikuu tulust.
- Kui lapsevanem ei ole liitunud II sambaga (sest see pole kohustuslik enne 1983. a sündinutele), saab ta pensionilisa 3 aastahinde suuruses iga lapse kohta, kes sündis pärast 01.01.2013 ning keda on pensionilisa taotleja kasvanud vähemalt 8 aastat.

178 Tööõnnetusega seotud kahjuhüvitiste saamine (SKA)

Tööõnnetustega seotud kahjuhüvitiste maksmine nähakse ette töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 24² (tööandja õigusjärglaseta likvideerimisel) ning põllumajandusreformi seaduse § 14 lõike 3 (ühismajandi likvideerimisel või reorganiseerimisel) alusel, mille järgi läheb tööandja poolt kannatanule tööõnnetusest või kutsehaigusest tingitud tervisekahjustuse või surma põhjustamisega tekitatud varalise kahju hüvitamise nõue Sotsiaalkindlustusametile. Sotsiaalkindlustusamet tuvastab töövõime kaotuse protsendi ning maksab hüvitist.

185 Puudega inimestele sotsiaaltoetuste saamine (SKA)

Puudega inimestele toetuste maksmise aluseks on puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus. Toetused jagunevad: puudega lapse toetus¹⁷, puudega tööealise inimese toetus, puudega vanaduspensioniealise inimese toetus, puudega vanema toetus, õppetoeetus ja täienduskoolitustoetus. Puudega inimeste toetuste arvestamise aluseks on igaks eelarveaastaks

¹⁶ Laste ja perede programm 2019–2022 <http://www.sm.ee/et/sotsiaalministeeriumi-valitsemisala-tegevuspohine-eelarve>

¹⁷ Puudega lapse toetuse eelarve kajastatakse laste ja perede programmis.

riigieelarve seadusega kehtestatud puudega inimeste sotsiaaltoetuse määr. Toetuste suurus sõltub puude raskusastmest (tööelistel lisaks ka puudeliigist) ning toetused arvutatakse vastavalt puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduses sätestatud protsendina sotsiaaltoetuse määrast. Puudega lapse igakuine toetus on vahemikus 69–80 eurot, puudega tööelise isiku igakuine toetus vahemikus 16–53 eurot ja puudega vanaduspensioniealise igakuine toetus vahemikus 12–40 eurot kuus. Puudega vanema toetust makstakse 19,18 eurot kuus, õppetoetust 6–25 eurot kuus ja täienduskoolitustoetust kuni 631 eurot kolme kalendriaasta kohta. Puudega isikute arv kasvab iga aastaga ning seetõttu kasvab ka toetuste kulu riigieelarves. Prognoositav saajate arv 2019. aastal on 153 449 isikut.

186 Represseeritu toetuse saamine (SKA)

Represseeritu toetuse maksmise aluseks on okupatsioonirežiimide poolt repressseeritud isiku seadus. Toetust on õigus saada repressseeritu tunnistuse omanikul. 2016. aastast hakkas kehtima tervise taastamise toetuse ja sõidusoodustuse asemel repressseeritu toetus, mille suurus alates 2018. aastast on 230 eurot kalendriaastas ning mille taotlemiseks ei nõuta kuludokumentide esitamist. Alates 1. aprillist 2018 kehtestati sotsiaaltoetus tuumakatastroofi tagajärgede likvideerijatele, mida makstakse sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 140¹ alusel. Toetuse suurus on 230 eurot.

187 Välisriigist tagasipöörduja sotsiaaltoetuse saamine (SKA)

Sotsiaaltoetusi vanaduspensionieas välisriigist Eestisse asunutele makstakse sotsiaalhoolekande seaduse § 140 alusel, mis näeb ette sotsiaaltoetuse maksmise rahvapensioni määras, mida iga aasta 1. aprillil indekseeritakse pensioniindeksiga. Toetuse suurus on 188 eurot kuus.

188 Välisriigist tagasi pöördunu ravikindlustuskaitse saamine (SKA)

Sotsiaalmaksu ravikindlustuse osa makstakse välisriigist tagasi pöördunud Eesti kodanikule või eestlasele sotsiaalmaksu seaduse alusel.

189 Üksi elava pensionäri toetuse saamine (SKA)

Üksi elava pensionäri toetust makstakse alates 2017. aastast sotsiaalhoolekande seaduse alusel. Toetuse eesmärk on parandada pensionäri majanduslikku iseseisvust ja vähendada tema vaesusrisiki. Toetust makstakse üks kord aastas oktoobrikuus üksi elavatele pensionäridele, kelle igakuine netopension on väiksem kui 1,2-kordne Eesti keskmine pension, s.o 2019. aastal alla 540 euro. 2019. aastal on toetuse suurus 115 eurot. Toetuse maksmise määr ja toetuse suurus kehtestatakse igaks eelarveaastaks riigieelarvega.

190 Puuduva töövõimega inimese õppelaenu hüvitise saamine (SKA)

Õppelaenu võtnud puuduva töövõimega inimesele makstakse rahalist hüvitist õppelaenu ja õppetoetuste seaduse (ÕÕS) alusel. Hüvitise eesmärk on riigitagatise rakendumisel vabastada ÕÕS § 22 alusel õppelaenu võtnud sihtrühma kuuluvad isikud õppelaenulepingust tulenevatest kohustustest panga ees riigitagatise ulatuses seoses nendel puuduva töövõime või nende lastel raske või sügava puude tuvastamisega. Vastava sihtrühma eest võtab kohustuse üle riik ning hüvitab õppelaenu jäägi üks kord laenuandjale. Varasema regulatsiooni järgi olid riigi esindajateks Haridus- ja Teadusministeerium ning Rahandusministeerium, alates 01.01.2018 on selleks SKA.

191 Olümpiavõitja toetuse saamine (SKA)

Olümpiavõitja riiklikku toetust makstakse spordiseaduse alusel. Toetust makstakse olümpiavõitjale vanuse (kümme aastat enne vanaduspensioniga) või osalise või puuduva töövõime alusel. Toetuse määr isiku kohta kuus on eelarveaastale eelneva aasta III kvartali Eesti keskmine brutokuupalk (2019. a 1290 eurot). Toetust saab kümme isikut. Toetuse saamise taotlus esitatakse Sotsiaalkindlustusametile, kes vastavalt seadusele otsustab toetuse määramise ning teeb toetuse väljamakse.

Tegevus 1.1.3. Muu materiaalse abi andmine inimestele

Indikaator	Tegelik tase	2019	2020	2021	2022
Osakaal toiduabi saajatest, kes hindavad, et toiduabi saamine on muutnud nende või nende leibkonnaliikmete elu, % <i>Allikas: Euroopa abifondist enim puudustkannatavate isikute jaoks abi saajate uuring</i>	76% (2017. a)	-	suureneb	-	-

46 Enim puudust kannatavatele inimestele toiduabi ostmise ja jagamine (SoM)

Toiduainete ostmise ja jagamise kaudu abi saajatele vähendatakse enim puudust kannatavate inimeste toidupuudust ning toetatakse nende toimetulekut. Lisaks materiaalsele abile rakendatakse sotsiaalset kaasatust suurendavaid meetmeid, mida rahastatakse riigieelarvest või Euroopa struktuurivahenditest. Teenust rahastatakse Euroopa abifondi toetuse andmise tingimuste (TAT) „Enim puudust kannatavatele inimestele toiduabi ostmise ja jagamise tingimused“ raames.

256 Toiduannetuste kogumine ja jagamine (SoM)

Teenusega suurendatakse Eestis regulaarselt annetatud toiduabi saavate inimeste arvu ja tagatakse mitmekesisem toiduvalik kõigile annetatud toidu saajatele, et toetada enim puudust kannatavate inimeste toimetulekut. Lisaks materiaalsele abile rakendatakse sotsiaalset kaasatust suurendavaid meetmeid, mida rahastatakse riigieelarvest või Euroopa struktuurivahenditest. Teenust rahastatakse Euroopa abifondi TAT „Enim puudust kannatavatele inimestele toiduannetuste kogumise ja jagamise tingimused“ raames.

Tegevusega 1.1.3. „Muu materiaalse abi andmine inimestele“ seostuvad kohaliku omavalitsuse makstavad toetused ja pakutavad teenused, mida rahastatakse riigieelarve kohaliku omavalitsuse üksuste toetusfondi vahenditest

Tegevuse 1.1.3. „Muu materiaalse abi andmine inimestele“ eesmärki toetavalt saavad kohalikud omavalitsused riigieelarvest toimetulekutoetuse vahendeid ja sotsiaaltoetuste ning- teenuste osutamise toetuse vahendeid, sh toimetulekutoetuse administreerimiseks ja matusetootuse maksmiseks.

Toimetulekutoetus eraldatakse riigieelarvest sotsiaalhoolekande seaduse § 156 lõike 1 alusel kohalike omavalitsuse üksustele. Toimetulekutoetus on mõeldud isikutele või peredele, kelle eelmise kuu netosissetulek pärast jooksvat kuul tasumisele kuuluvate eluasemekulude maha arvestamist jääb alla kehtestatud toimetulekupiiri. Alates 2018. aastast muudeti toimetulekutoetuse süsteemi puudutavaid tegevusi (sh motiveeritakse toimetulekutoetuse saajaid tööle minema, suurendatakse toimetulekutoetuse regulatsiooni paindlikkust jms). Alates 2019. aasta on toimetulekupiir 150 eurot (alaealistel 180 eurot). Sotsiaaltoetuste ning -teenuste osutamise toetus sisaldab toimetulekutoetuse väljamaksmisega kaasnevate kulude hüvitamise vahendeid. Toimetulekutoetuse maksmiseks on riigieelarve kohalike omavalitsuste toetusfondis 2019. aastal planeeritud 18 234 000 eurot, sh toimetulekutoetuse administreerimiseks 415 000 eurot.

Matusetootus lisandus kohalike omavalitsuste toetusfondi 2018. aastal sotsiaalhoolekande seaduse muudatusega. Kehtetuks tunnistati riikliku matusetootuse seadus, mis varasemalt reguleeris matusetootuse saamist ja mida seni maksis Sotsiaalkindlustusamet. Alates 2018. aasta algusest otsustab iga kohalik omavalitsus ise matusetootuse maksmise ja taotlemise tingimused ja korra. Kohalikele omavalitsustele eraldatavad lisavahendid on mõeldud matuste korraldamisega seotud kulude katmiseks ning need loovad võimaluse (kohustust ei ole) maksta matusetootust keskmiselt 250 eurot surmajuhtumi kohta. Riigieelarvest eraldatavaid vahendeid võivad kohalikud omavalitsused kasutada nii toetuse maksmiseks lähedase kaotanud inimesele kui ka kohaliku omavalitsuse korraldatavate matuste korraldamisega seotud kulude katmiseks.

2019. aastal eraldab riik kohalikele omavalitsustele toetusfondi kaudu matusetootuse maksmiseks 4 000 000 eurot.

Programmi rahastamiskava

Juhtimis- tasand	Jrk nr	Nimetus	Vastu- taja	Eelarve jaotus	2018	2019	Muutus, eur	Muutus, %	2020	2021	2022
Meede	1.1.	Hüvitiste maksmine, skeemide arendamine ja inimeste piiriülest liikumist arvestava sotsikindlustussüsteemi kujundamine		Kulud	- 1 839 124 000	- 1 904 964 000	65 840 000	3,6%	- 2 022 087 000	- 2 131 372 000	- 2 240 615 000
				Investeering	-289 000	0	-289 000	-100,0%	0	0	0
				Mitte- rahalsed kulud	-2000	-2000	0	0,0%	-2000	-2000	-2000
Tegevus	1.1.1.	Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine		Kulud	-1 497 000	-1 037 000	-460 000	-30,7%	-929 000	-929 000	-921 000
				Investeering	-289 000	0	-289 000	-100,0%	0	0	0
Teenus	57	Sotsiaalkindlustuspoliitika kujundamine ja selle elluviimise korraldamine	SoM		-912 000	-945 000	33 000	3,6%	-929 000	-929 000	-921 000
Teenus	267	Rahvusvahelise koostöö tegemise ja sotsiaalkindlustuspoliitika arendamise teenus	SKA		-13 000	0	-13 000	-100,0%	0	0	0
Teenus	270	Võimekuse loomine EL-i elektroonilise sotsiaalkindlustusalase andmevahetussüsteemiga liitumiseks (EESSI)	TEHIK		-535 000	-68 000	-467 000	-87,3%			
Teenus	271	Eesti integreerimine EL-i elektroonilisse sotsiaalkindlustusalasesse andmevahetussüsteemi (EESSI)	SKA		-37 000	-24 000	-13 000	-35,1%	0	0	0
Tegevus	1.1.2.	Pensionide, toetuste ja hüvitiste väljamaksmine		Kulud	- 1 836 057 000	- 1 902 228 000	66 171 000	3,6%	- 2 019 444 000	- 2 130 263 000	- 2 239 679 000
				Mitte- rahalsed kulud	-2000	-2000	0	0,0%	-2000	-2000	-2000
Teenus	181	Riikliku vanaduspensioni ja soodustingimusel vanaduspensioni saamine	SKA		- 1 545 485 000	- 1 648 976 000	103 491 000	6,7%	- 1 787 781 000	- 1 911 582 000	- 2 028 987 000
Teenus	236	Väljateenitud aastate pensioni saamine	SKA		-19 152 000	-10 219 000	-8 933 000	-46,6%	-11 489 000	-12 748 000	-14 052 000
Teenus	237	Riikliku töövõimetuspensioni saamine	SKA		-113 273 000	-71 799 000	-41 474 000	-36,6%	-42 120 000	-22 307 000	-8 279 000
Teenus	238	Riikliku toitjakaotuspensioni saamine	SKA		-12 747 000	-13 121 000	374 000	2,9%	-13 560 000	-13 825 000	-13 995 000
Teenus	182	Rahvapensioni saamine	SKA		-10 744 000	-9 310 000	-1 434 000	-13,3%	-9 588 000	-9 276 000	-9 764 000
Teenus	183	Avaliku teenistuja pensionisuurenduse saamine	SKA		-13 090 000	-14 558 000	1 468 000	11,2%	-15 556 000	-16 303 000	-16 965 000
Teenus	184	Riigikogu liikme pensioni saamine	SKA		-5 567 000	-5 742 000	175 000	3,1%	-5 998 000	-6 104 000	-6 249 000
Teenus	239	Pensionioigusliku staaži ja pensionilisade saamine	SKA		-38 375 000	-45 747 000	7 372 000	19,2%	-47 249 000	-48 493 000	-50 116 000
Teenus	178	Tööõnnetusega seotud kahjuhüvitise saamine	SKA		-5 715 000	-6 132 000	417 000	7,3%	-6 437 000	-6 678 000	-6 906 000
Teenus	185	Puudega inimeste sotsiaaltoetuste saamine	SKA		-58 414 000	-63 343 000	4 929 000	8,4%	-66 203 000	-69 341 000	-70 614 000

Teenus	186	Represseeritu toetuse saamine	SKA		-2 793 000	-2 385 000	-408 000	-14,6%	-2 375 000	-2 329 000	-2 306 000
Teenus	187	Välisriigist tagasipöörduja sotsiaaltoetuse saamine	SKA		-135 000	-146 000	11 000	8,1%	-150 000	-154 000	-157 000
Teenus	188	Välisriigist tagasi pöördunu ravikindlustuskaitse saamine	SKA		-121 000	-131 000	10 000	8,3%	-136 000	-140 000	-145 000
Teenus	189	Üksi elava pensionäri toetuse saamine	SKA		-10 126 000	-10 276 000	150 000	1,5%	-10 435 000	-10 607 000	-10 758 000
Teenus	190	Puuduva töövõimega inimese õppelaenu hüvitise saamine	SKA		-144 000	-151 000	7000	4,9%	-151 000	-151 000	-151 000
Teenus	191	Olümpiavõitja toetuse saamine	SKA		-178 000	-194 000	16 000	9,0%	-218 000	-227 000	-237 000
Tegevus	1.1.3.	Muu materiaalse abi andmine inimestele		Kulud	-1 570 000	-1 699 000	129 000	8,2%	-1 714 000	-180 000	-15 000
Teenus	46	Enim puudust kannatavatele inimestele toiduabi ostmine ja jagamine	SoM		-1 396 000	-1 534 000	138 000	9,9%	-1 542 000	-15 000	-8000
Teenus	256	Toiduannetuste kogumine ja jagamine	SoM		-174 000	-165 000	-9 000	-5,2%	- 172 000	-165 000	-7000

Sotsiaalkindlustuse programmi 2019. aasta teenuste olulisemad muudatused

2019. aastal liideti tegevuseks 1.1.2 „Pensionide, toetuste ja hüvitiste väljamaksmine“ 2018. aasta tegevused 1.1.2 „Sotsiaalmaksutuludest makstavate pensionide väljamaksmine“, 1.1.3 „Mitte-sotsiaalmaksutuludest makstavate pensionide väljamaksmine“ ja 1.1.4 „Toetuste ja hüvitiste väljamaksmine“. Tegevuste liitmisel on tulemuste, sh tulemusmõõdikute seadmine loogilisem ja terviklikum.

Töövõimetuspension (teenuse nr 237) eelarve vähenemine on seotud töövõime toetamise süsteemi elluviimisega, millega seoses toimub puuetega inimeste töövõime hindamine uutal alusetel ning järkjärguline üleminek töövõimetuspension saamiselt töövõimetoetuse saamisele mida maksab Eesti Töötukassa.

Toetuste ja hüvitiste kuludest suurema osa (76,5%) moodustavad puuetega inimeste igakuised toetused (teenus nr 185), mille kulu kasvab peamiselt saajate arvu suurenemise tõttu.

Represseeritute toetuse (teenus nr 186) eelarve vähenemine tuleneb toetuse saajate arvu prognoosi täpsustamisest.

Tööõnnetusega seotud kahjuhüvitiste (teenus nr 178) eelarve kasvu mõjutab indekseerimisest tulenev keskmise hüvitise kasv. Hüvitise indekseerimisel kasutatakse pensioniindeksit, mis majandusprognoosi kohaselt on 2019. aastal 1,078.

Programmi juhtimiskorraldus

Sotsiaalkindlustuse programmi elluviimist ja seiret koordineerib heaolu arengukava 2016–2023 juhtkomisjon, mille ülesanneteks on:

- juhtida arengukava ja programmide elluviimist;
- teha programmi koostamisel ettepanekuid;
- osaleda programmi tulemusaruande hindamisel;
- täita EL-i ühtekuuluvuspoliitika perioodi 2014–2020 rakenduskava¹⁸ prioriteetse suuna nr 2 „Sotsiaalse kaasatuse suurendamine“ ja prioriteetse suuna nr 3 „Tööturule juurdepääsu parandamine ja tööturult väljalangemise ennetamine“ järgmiste meetmete¹⁹ valdkondliku komisjoni²⁰ ülesandeid:
 - lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks;
 - tööturul osalemist toetavad hoolekandeteenused;
 - hoolekande taristu arendamine, keskkonna kohandamine puudega inimeste vajadustele vastavaks;
 - tööväime toetamise skeemi loomine ja juurutamine;
 - tööturuteenused tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks.²¹

Programmi eelnõu esitatakse hiljemalt iga aasta 15. veebruaril heaolu arengukava juhtkomisjonile arutamiseks. Valdkonna eest vastutav minister esitab programmi eelnõu Rahandusministeeriumile riigi eelarvestrateegia koostamiseks hiljemalt iga aasta 1. märtsil strateegilise juhtimise infosüsteemis (SJIS). Programmi eelnõu avalikustatakse pärast riigieelarve eelnõu Vabariigi Valitsusele esitamist (hiljemalt 1. oktoobril) Sotsiaalministeeriumi kodulehel. Programmi kinnitab valdkonna eest vastutav minister pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist ning Sotsiaalministeerium avalikustab selle ministeeriumi kodulehel 15 tööpäeva jooksul riigieelarve Riigikogus vastuvõtmisest arvates. Programmi muudetakse vajaduse korral üks kord aastas koos vastava aasta riigieelarve seaduse muutmisega.

Programmi rahastamiskava koostamisel lähtutakse riigieelarve seadusest ja selle rakendusaktidest. Rahastamiskava sisaldab kõiki allikaid (sh välisvahendeid). Programmi rahastamiskava esitatakse riigieelarve infosüsteemis (REIS).

Programmi tulud, kulud ja finantseerimistingimused on kinnitatud 2019. aasta riigieelarve seadusega. Meetmete eelarved on kinnitatud ministri liigendusega. Eelarvemuudatused programmide vahel tehakse üks kord aastas vastava aasta riigieelarve seaduse muutmisega. Struktuurivahenditega seotud muudatusi kajastatakse vahepealsel perioodil toetuse andmise tingimuste käskkirjades.

Programmi seire toimub vähemalt üks kord poolaastas (veebruaris ja septembris). Sotsiaalministeerium koostab igal aastal programmi rakendamise kohta tulemusaruande. Programmi täitmise esialgne tulemusaruanne esitatakse hiljemalt iga aasta 15. veebruaril heaolu arengukava juhtkomisjonile arutamiseks. Valdkonna eest vastutav minister esitab selle valdkonna arengukava tulemusaruande koosseisus Rahandusministeeriumile riigi eelarvestrateegia koostamiseks hiljemalt iga aasta 1. märtsil. Valdkonna arengukava tulemusaruanne esitatakse Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks igal aastal hiljemalt 30. aprilliks.

¹⁸ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava <http://www.struktuurifondid.ee/rakenduskava/>

¹⁹ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava meetmete nimekiri koos jõustunud õigusaktide ja seletuskirjadega <http://www.struktuurifondid.ee/struktuuritoetuse-seaduse-meetmepohised-oigusaktid-2/>

²⁰ Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062014001>

²¹ Meetmepohised õigusaktid <http://www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/meetmepohised/2014-2020>

Sotsiaalkindlustuse programmi programmijuhid on Sotsiaalministeeriumi tööala asekanstler ja sotsiaalala asekanstler. Programmijuhi ülesandeks on programmi koostamise ja uuendamise eestvedamine, elluviimise ja seire koordineerimine, programmi ja tulemusvaldkonna arengukava vahelise sidususe tagamine ning infovahetuse korraldamine ja komisjoni kaasamine.

Juhtkomisjoni teenindab tehniliselt Sotsiaalministeeriumi nutika arengu toetamise osakond.